

SREDI DRUŽBENIH SPREMENB

Vlado Vodopivec

Za marsikatera v družbi precej utrjena pojmovanja o razmerju med osebno srečo ljudi in njihovo materialno blaginjo je nekoliko nenavaden sklep, do katerega je prišel nemški sociolog Erich Fromm v študiji »The Sane Society«, da sta namreč v današnjem času gospodarska prosperiteta in visok življenjski standard v obratnem sorazmerju s srečo in zadovoljstvom večjega dela vseh slojev prebivalstva. Fromm je prišel do takega sklepa, ko je primerjal statistike samomorov in razprostranjenost alkoholizma v nekaterih evropskih državah in so mu tabele pokazale, da je samomorilcev in alkoholikov mnogo več v Švici, na Švedskem, Finskem in na Danskem kot pa v Italiji, Španiji ali v severni Irski (Erich Fromm: *The Sane Society*, New York 1955).

Ko skuša Fromm razvozlati ta družbeni fenomen, ki je očitno značilen za nekatere zahodnoevropske države v našem času, razvija nekatere zanimive misli. Način življenja v teh državah, ki so v letih po vojni dosegle visoko stopnjo gospodarske prosperitete, niso pa spremenile osnovnih socialnih odnosov, pravi Fromm, je za velik del prebivalstva ubijajoč in utrujajoč in napolnjuje ljudi z občutkom intenzivnega dolgočasje in praznine. Ne daje jim priložnosti, da bi razvijali in izživeljali harmonično svoje osebnosti, zbuja v njih občutek nepomembnosti in povzroča med njimi težke duševne krize. Eden od znakov teh nenormalnih in morbidnih duševnih razpoloženj je razmeroma velika razprostranjenost alkoholizma in visoko število samomorov.

Čeprav je takim razlagam mogoče oporekati, ker so enostranske in nepopolne, opozarjajo vendar na živ in pereč problem sodobne družbe, o katerem je vredno razmišljati. Kako je mogoče razumeti, da spremlja nagel tehnični in industrijski napredek in porast življenjskega standarda v nekaterih zahodnih deželah v zadnjem desetletju takšna deaktivizacija konservativno ali socialistično usmerjenih plasti prebivalstva tako v političnem kot v vsem družbenem življenju, o kakršni govore v zadnjem času mnoge analize, ankete in statistike?

Na prvi pogled med tema dvema pojavoma ni korelacije. Kajti po eni strani je današnja depolitizacija, če ta pojav lahko tako imenujemo, posledica utrujenosti in razočaranj nad splošnim političnim razvojem v Evropi po drugi svetovni vojni, ki ljudem ni dal občutka varnosti pred novo vojno. Po drugi strani — in to se nam zdi pomembnejše — pa je rezultat teženj vladajočih družbenih sil, da bi se reševanje odločilnih družbenih vprašanj kljub geslom o potrebi vedno večje demokratizacije javnega življenja odtegnilo javni kontroli in postalo izključno področje poklicnih politikov.

V razdobju, zlasti po drugi svetovni vojni, ko išče kapitalizem kot sistem izhod iz svoje splošne krize v tesnem prepletanju z državno oblastjo in v preraščanju v državni kapitalizem, je postala politika, ki jo razumemo tukaj kot odločanje pri reševanju družbenih zadev, bolj kot kdaj v zgodovini zadnjih petdesetih let monopol zelo ozke družbene plasti, poklicnih politikov in političnih aktivistov. Ta plast vodi in upravlja državo v mnogo širšem obsegu kot v razdobju klasičnega ali monopolnega kapitalizma. Pojem državnega upravljanja v današnjem času obsega med drugim tudi odločanje o takih ekonomskih ukrepih, kot so planiranje gospodarstva, delitev profitov in usmerjanje novih kapitalnih investicij, da ne omenjamo vprašanj, ki so v zvezi z napredkom tehnike, zlasti v zvezi z uporabo atomske energije. To so vprašanja, o katerih danes ni niti lahko niti mogoče javno razpravljati, zlasti v mednarodni konstelaciji, ki je polna nezaupanja in negotovosti in ko se ves gospodarski in tehnični napredek izkorišča za pridobivanje prednostnih položajev v oboroževanju. Iz istih vzrokov se tudi sodobna politika na področju mednarodnih odnosov kljub Organizaciji združenih narodov in kljub širokim javnim, doslej malo uspešnim razpravam o razorožitvi, široko poslužuje metod tajne diplomacije.

Če se politiki v kapitalističnih državah vendar še oklepajo nekaterih tradicionalnih demokratičnih instrumentov, kot so razpravljanje v parlamentih, obveščanje javnosti s tiskovnimi konferencami itd., hoteč ustvariti videz, da se ne izmikajo javni kontroli, so to le precej prazne oblike, ki so sicer zrastle iz evropske politične tradicije, a ne morejo prikriti več dejstva, da se odločilna vprašanja rešujejo za zabavo. Tako je ocenil pred nekaj meseci anonimni pisec v nekem ameriškem časopisu konference J. F. Dullesa, ko je zapisal: Prenehajte vendar s tem in prihranite si časa. Ničesar ne želite povedati, kar bi nas zanimalo in še manj — tega niti najmanj ne prikrivate — vas zanima, kaj mislimo mi o tem, kar vi govorite in počenjate.

Takšna situacija je tem usodnejša, ker gre danes bolj kot kdajkoli prej v politiki za vprašanja, od katerih je odvisna eksistenca človeštva in civilizacije.

V procesu sodobne transformacije kapitalizma, ki ni samo iskanje izhoda iz splošne krize, da bi namreč ostali nedotaknjeni osnovni kapitalistični družbeni odnosi, ampak je tudi objektivna nujnost v razvoju sodobne družbe, ki se približuje socializmu, se je zlasti v razvitih zahodnih državah z napredkom celotne družbene proizvodnje in z naglim razvojem tehnike dvignil tudi standard prebivalstva.

Toda ves tehnični napredek s svojo mehanizacijo in s svojim neizprosnim tempom je na drug način globoko posegel v način življenja vsakega posameznika in vse družbe. Mehanizirani in precizni delovni proces v industriji ali kjerkoli drugje sicer intenzivno obremenjuje in izčrpa fizične in psihične sile vsakega posameznika, toda tako enostransko in neracionalno, da postaja prizadeta celotna njegova osebnost, njegovo mišljenje in čustvovanje. Neskladje med ubijajočo brezpomembnostjo posameznika v delovnem procesu in težnjo, da bi vendarle dokazal svojo družbeno veljavo, ki pa v obstoječih političnih razmerah ostaja neizživeta in zatrta, je eden glavnih vzrokov akutnih kriz, ki jih preživlja velik del delovnih ljudi po vsem svetu. V bistvu je to posebna oblika krize socialnih odnosov sodobne družbe; ta družba namreč naglo spreminja svojo ekonomsko osnovo, ni pa še prilagodila tem spremenjenim pogojem organizacije družbenega življenja.

In izhod iz te krize? Socialna osvoboditev človeka, ki bo sprostila njegovo mišljenje in čustvovanje in humanizirala družbene odnose, v katerih živi. To je cilj vseh revolucionarnih in progresivnih gibanj, ki se bore za preobrazbo sodobne družbe. Da pa se družba vedno bolj približuje revolucionarnim rešitvam osnovnih protislovij, v katerih se nahaja, je očitno, čeprav so poti in oblike, v katerih ta proces poteka, različne. Toda to je samo v posredni zvezi z vprašanjem, o katerem tu razmišljamo.

Drug problem je, kako sodobni delovni proces z njegovim naglim tempom in njegovo mehanizacijo spraviti v sklad z aktivizacijo vseh delovnih slojev pri upravljanju države, gospodarstva in vseh družbenih zadev. Ta problem še ni rešen, ko se spremeni nosilec oblasti. V Sovjetski zvezi so prav v času Stalina razvili mnogo političnih oblik, ki naj bi pritegovale in vzpodbujale slehernega državljana socialistične države k reševanju vsakodnevnih političnih vprašanj in k pripravljanju bodočih političnih načrtov. V praksi pa te oblike ne samo niso vzpodbujale intimnega interesa človeka in državljana, temveč so ga na drug način

obremenjevale in zatirale, ker so bile samo poseben način politične anestezije množic in prikrivanja monopola birokratske plasti v reševanju političnih in družbenih vprašanj.

Morečo krizo moderne družbe lahko odpravijo takšni socialni odnosi, v katerih bo vsak posameznik v upravljanju proizvodnih sredstev, v politični decentralizaciji in v široki demokratizaciji javnega življenja našel svojo družbeno veljavo in svoj življenjski smisel in mu bo v oblikah političnega življenja, ki ga obvezujejo k sodelovanju, zares omogočeno izpolnjevanje tistega intimnega interesa, ki ostaja v sodobnih razmerah nezadoščen.

OGLEDALO

Jože Udovič

Ugašajoča
mavrica v očeh.

Odsev željá
na temnem nebu.

V prsih
ves svet.
Jutro in dan,
tema in žar,
zemlja in dih,
ogenj gorá,
tišina, klic,
brezno, odmev.

V sreč
bežeči čas.

V besedah mrak,
v nemiru smrt.